

de les famílies més influents del comtat de Pallars, foren els promotors de les esglésies de Sant Climent i Santa Maria de Taüll, i estengueren llurs possessions per la Ribagorça i per zones conquerides a la terra plana: l'any 1064, Pere Ramon I d'Erill obtingué del comte Ramon IV la cessió del castell de Talarn, el 1092 rebé de l'infant d'Aragó Pere I el castell de Saidí, el 1153 sabem que la família tenia molins a Fraga i Alfarràs. Foren seus, almenys temporalment, els llocs de Miravet, Enrens, Viu, Buirra, Vallabriga i diversos alous als comtats de Pallars i Ribagorça (cf. Lydia Martínez, *Les famílies nobles del Pallars en els segles XI i XII*, Lleida, 1991).

PRON. POP.: *eril*, oit per Coromines i per Terrado en nombroses ocasions, allà mateix i a diversos pobles de la rodalia.

DOC. ANT. D'Erill tenim documentades les variants: *Erilio*, *Erilli*, *Erillo*, *Eryll*, *Herilli*, *Yrillo*, *Yrill*, *Arill*, *Erir*, *Rill*. a. 954: «Ato de *Erilli*» (Serrano i Sanz, *N.H. R.*, 301); a. 1015-1019: «Ego *Erilli* et filiu Asneru te emtore nostrum Ernardu» (Martín Duque, *Col. Dipl. Obarra*, 70.1); a. 1018: «in appendicione *Erilli*» (Puig i Ferreté, *Cart. Lavaix*, 11, p. 67); a. 1018: «in castro *Erilli*» (Puig i Ferreté, *Cart. Lavaix*, 17, p. 71); a. 1065: «est autem ipse alodes in comitatu Paliars et est supradictus alodes ipsa parrochia de Aseranto, et affrontat ipsa parrochia de una parte in monte de *Erir*, de alia in Carbonera» (Puig i Ferreté, *Cart. Lavaix*, 28, p. 80); 1064: «villa de *Eril*» i les altres de la Vall de Boí commutades per *Isil* i altres de la Vall d'Aneu (*Li. Fe. Ma.*, § 46, p. 60).

Sovint des del S. XII: 1147: «Petri Raimundi de *Eril* (Font Rius, *C. d. p.*, § 64); a. 1153: «Ego Petrus Raimundi de *Herilli*» (Puig i Ferreté, *Cart. Lavaix*, 57, p. 102); a. 1160: «Pontius *heriliensis*» (Miret, *Templers i Hospitalers*, p. 93); a. 1179: «A. de *Eril*» (*BABL* II, 410); a. 1173: «Poncio de *Yrillo*. A. de *Yrillo*» (Puig i Ferreté, *Cart. Lavaix*, 64, p. 108); a. 1191: «Arnaldus de *Ril*» (*Cart. Poblet*, 150); a. 1203: «ecclesia Sanctae Mariae de *Erillo*» (Puig i Ferreté, *Cart. Lavaix*, 70, p. 112); a. 1207: «Guillelmi de *Ril*» (*Cart. Poblet*, 220); a. 1208: «ipsa villa de *Eryll*, et est ipsa villa in valle de Boy» (Puig i Ferreté, *Cart. Lavaix*, 71, p. 113); a. 1223: «Ego Bernardus de *Erilio* et uxore mee domna Maiore» (Martín Duque, *Col. Dipl. Obarra*, 169.3); a. 1224: «Signum Br. de *Erilio*» (*BABL* IV, 305); a. 1280a: «Bernardo rogerii *darill*» (CCandi, *Miscel.* II, 43); a. 1397: «Pere d'*Erill*» (vef de Tamarit: Utrilla, *Monedaje*, 65); a. 1397: «Uxor Bernardi d'*Erill*» (vef de Forcades (sic): Utrilla, *Monedaje*, 65); a. 1397: «Ramon d'*Erill*» (vef del Torricó: Utrilla, *Monedaje*, 65).

ETIM. D'un basco-ibèric ILI-ILI, amb un element *ili* ben representat en les inscripcions ibèriques i suposat pels bascos *iri* i *uri*. Coromines rectifica¹ en les cèdules de l'*Onomasticon* l'antiga etimologia IRI-IRI, que havia proposat en *Toponímia de la Vall de Boí*. Hí hauria hagut en *Erill* dissimilació de laterals i palatalització que potser es podria justificar per la influència de la *i* subsegüent, però millor encara per

palatalització expressiva, fenomen ben admès en bascologia (cf. Coromines, *Top. Boí*, p. 40 i *DECH*, s. v. *sabandija*). El cas seria semblant al de *Taüll*, que deu venir de (A)TA-URI 'població de la porta, del port de muntanya'.

La variant ibèrica ILI del basc IRI és la que tenim en *Iliberris*, nom ibero-romà de *Elna* (= bc. *iri-berri* 'vila nova') en noms aquitànics com ILIXO (> gascó *Luixon*) (amb la desinència -XO que estudiarem als arts. *Oix* i *Valldoreix*).

És ben concebible una variant ULI, corresponent al basc *uri*, com ILI correspon al basc *iri*. En el nom dels dos llocs boïnesos es manifestaria aquesta palatalització expressiva de la consonant lateral. En l'aspecte semàntic, la reduplicació ILI-ILI potser podria interpretar-se com un procediment intensiu o ponderatiu, tan freqüent en llengües de molt diverses famílies, que gairebé sembla constituir un tret de caràcter general. Les llengües semítiques i el llenguatge religiós ens han acostumat a expressions com «el rei dels reis», «el càntic dels càntics». En català, la simple repetició d'un adjectiu té un valor ponderatiu: «gran gran» és una manera de dir «molt gran». Potser en les llengües antigues del Pirineu la repetició actuava amb una funció semblant. Aleshores *Erill* podria traduir-se gairebé com 'el poble de pobles', ço és 'el gran poble'. Certament, situat en la part més centrada de la vall, *Erill* devia ser el poble per excel·lència, el més populós possiblement de la rodalia. X. T.

NERILL. Convé afegir-lo aquí, puix que és un poble de la mateixa comarca, i de nom quasi igual. Llogaret agre. al mun. de Castanesa, uns 18 k. a l'ONO. d'Erill Castell, i altres tants a l'OSO. d'Erill d'Avall. Pron.: *neril* a Cardet, Irgo, Taüll, Casserres, Tolba, i a Les Paüls, que és 3 k. més a l'O. (XIII, 170, 154; XVI, 119, 163; XIX, 114.16; LI, 107).

MENC. ANT. No n'hi ha fins al fogatge de 1405, *Neril*, 5 focs, i 1620 (*Bu. Ass. Exc. Ca.* XI, 126).

L'ETIM. ha de ser la mateix d'*Erill*, amb aglutinació de la preposició locativa, com el tipus d'*Encamp*, *Empalomar*, *Ensiya*, i en tants altres, però davant vocal s'hi elimina la E- i hi queda només N', com en *Nagol* andorr. (< *Enagual*), *Nassiu*, *Naens* (veg. el arts., i E.T.C. II, 115; I, 143).

HOMÒNIM. Graell i aubaga de *Nerill*, en el vesant S. del Montsec, te. Vilanova de Meià (XVII, 36).

No ens desorientem per paronímies merament coincidents, com *ipsas Neras* paratge pastoral, ben prop de *Nerill* (esmentat en una disputa entre Benasc i la vall de Senyiu, a. 947, B.R.A.H. IV, 224) un de tants casos de l'adotzenat tipus toponímic, designant terres negres (com el Bony de les *Neres* a And., un altre a la Vall d'Aran). O *Nerín*, poblet agre. de la vall de Vio, a. 1281, 6 k. avall de Fanlo; *Neiron* i *Neirin* a Galícia; *Negratín* a Granada, i bastants *Negrillo* o *Negrillos* a Salamanca, Jaén etc. J. C.

¹ En la *Toponímia de la Vall de Boí*, Coromines apunta la possible etimologia sense acabar de precisar-la: «Pel que fa a l'etimologia, no acabo de